

KRİZ DÖNEMLERİNDE İŞLETMELERİN MALİ BAŞARISIZLIK NEDENLERİ

Sami KARACAN*

Mustafa SAVCI**

Özet: Kriz, belirli dönemlerde ortaya çıkan ve gerekli önlemler alınmadığı zaman işletmeleri mali başarısızlığa sürükleyen bir olaydır. İki türlü mali başarısızlık vardır. Bunlardan biri teknik başarısızlık (ödeme gücü kaybı) diğeri iflastır. Bu iki durum işletmeleri ve ulusal ekonomiyi olumsuz yönde etkilemektedir. Kriz dönemlerinde mali başarısızlığın olumsuz etkilerinden korunmak için işletme içi ve işletme dışı mali başarısızlık nedenleri dikkatli izlenmeli ve bunlar için gerekli önlemler alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Kriz, Kriz Dönemleri, Mali Başarısızlık Nedenleri.

FINANCIAL FAILURE REASONS OF THE BUSINESSES IN DEPRESSION ERAS

Abstract: Depression era is an phenomenon that comes up in a particular terms and drags businesses into financial failure. There are two kinds of financial failure. One of them is technical insolvency and the other one is the bankruptcy. Both of these two situations effect the businesses and national economy in abaduny. In order to avoid from negative effects of the financial failure. The internal and non operating reasons of financial failure should be examined carefully and essential measurer should be taken.

Keywords: Depression era, Depression Eras, Financial Failure Reasons.

* Doç.Dr. Sami Karacan, Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü Muhasebe-Finansman Anabilim Dalı öğretim üyesidir.

** Öğretim Görevlisi Mustafa Savcı, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı, Muhasebe-Finansman Bilim Dalı doktora öğrencisidir.

Giriş

Kriz, beklenmeyen bir anda ortaya çıkan işletmelerin mevcut ve gelecekteki durumunu olumsuz yönde etkileyen bir olaydır. Günümüzde rekabetin artması, kötü yönetilen işletmelerin sayısının artması ve maliyetlerin yükselmesi krizi daha da derinleştirmiştir. Bu durum ülke ekonomisini de olumsuz yönde etkilemektedir. Genel olarak işletmelerdeki krizler işletme içi ve işletme dışı faktörlerden kaynaklanmakta, gerekli önlemler alınmadığı takdirde işletmeleri mali başarısızlığa sürüklemektedir. Kriz ortamları işletmelere piyasanın daralması, finansman güçlüğü, maliyetlerin artması vb. gibi birtakım olumsuz etkiler yapsa da ortaya çıkan bazı fırsatlar yönetim tarafından iyi değerlendirilirse olumlu etki de yapabilir.

Kriz belirli dönemlerde ortaya çıkar. Bu dönemlerinin iyi yönetilmesi işletmelerin ekonomik ve mali başarısı açısından önemlidir. İşletmelerin kriz yönetme yeteneği yoksa ekonomik ve mali açıdan başarısızlık ortaya çıkar. Bu durum, kısa vadeli borçları ödeyememesinden başlayıp iflasa kadar gidebilecek bir süreçtir. Bu süreç kesinlikle istenmeyen bir durumdur. Çünkü mali başarısızlık mikro açıdan işletmeleri, makro açıdan da ülke ekonomisini olumsuz yönde etkiler.

Bu çalışmada krizler; ekonomik, siyasal ve sektörel olmak üzere üç bölümde sınıflandırılmış, işletmelerin kriz dönemlerindeki mali başarısızlık nedenleri açıklanarak başarısızlıkta maliyetlerin rolüne dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

1. Kriz Dönemleri ve Mali Başarısızlıklar

Kriz dönemleri işletmelerin hem faaliyetlerini hem de mali yapısını etkiler. Bu dönemde faaliyetlerini ve mali yapılarını krize karşı güçlendiren işletmeler başarılı olurken, krizi öngöremeyen ve gerekli tedbirleri alamayan işletmeler ise başarısız olurlar.

Kriz dönemleri, ekonomik, siyasal veya sektör bazında yaşanan olumsuz gelişmeler sonucu oluşur. Kriz dönemlerinde dönemsellik gözlenir. Gerekli önlemler alınmadığı zaman krizler belirli aralıklarla tekrarlanır. Bu tekrarlanma hem işletmeler hem de ülke ekonomileri için geçerlidir. Ayrıca krizlerin işletmelere ve ülke ekonomilerine çok büyük maliyeti vardır. Örneğin yakın geçmişte yaşanan bir krizin Türkiye hazinesine maliyeti yaklaşık 380 milyar TL olmuştur (Zaman Gazetesi, 22.2.2011).

Ayrıca adı geçen dönemde krizden dolayı çok sayıda işletme kapanmak zorunda kalmıştır. Örneğin, 2000 yılında 1887, 2001 yılında 2464 şirket kapanmıştır. Ayrıca

2000 yılında 12055, 2001 yılında 13707 firma kapanmıştır (Sönmez,2002:100). Devlet Planlama Teşkilatının verilerine göre 1999 yılında açılan 100 işletmeden 26'sı (% 26) kapanırken bu oran 2000 yılında % 50, 2001 yılında ise % 72 olmuştur. 2007-2008 yıllarında ise kapanan işyeri sayısı % 65 artmıştır (TUİK, Haber Bülteni, Sayı:179, 14 Kasım 2008).

Kriz dönemlerinde işletmeler için en önemli sorun piyasaların daralması ve maliyetlerin yükselmesidir. Bu dönemde işletmeler üretim-satış sorunları yaşarlar. Üretim maliyetlerindeki yükselmeden dolayı üretim sorunları artar. İşletmeler maliyetleri azaltmak için işgören çıkarma yoluna gidebilirler. Bu durum ise daha başka sosyo-ekonomik sorunları gündeme getirir. Ayrıca bu dönemde piyasalar daraldığı için üretilenlerin satılması güçtür. Talepteki daralma işletmelerin üretimlerini kısımlarına yol açar.

Kriz dönemlerinde işletmelerin dikkat etmeleri gereken bazı kritik faktörler vardır. Bunlardan en önemlileri aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- ❖ Yönetim
- ❖ Kaynak(Finansman)
- ❖ Yatırım
- ❖ Üretim
- ❖ Maliyet
- ❖ Rekabet.

İşletmelerin kaynakları yetersiz ise veya kaynaklar yeterli ancak etkili şekilde kullanılamıyorsa bu durumdan işletme yönetimi sorumludur. Kaynakların etkin kullanılamaması birçok soruna neden olabilir. Üretim maliyetlerinin yükselmesi ve işletmelerin rekabet avantajını kaybetmesi bu sorunlara örnektir.

Günümüzde iş dünyasının hızla gelişmesi ve değişmesi geçmişe oranla daha yoğun bir rekabete neden olmaktadır. Serbest piyasa ve rekabetçi fiyat sistemi yalnız başarılı işletmelere yaşama şansı verirken, çeşitli nedenlerle rekabete karşı koyamayan işletmeleri de mali başarısızlıklara ve iflaslara kadar götürebilmektedir.

İşletmeler, içinde buldukları sosyo-ekonomik çevreden soyutlanamazlar. Bu nedenle günümüzde işletmeler makro düzeyde alınan yanlış kararlar yüzünden bir anda iflas riski ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Ülkelerin yanlış ekonomik politikaları ve ani kararları finans sektöründe de beklenilmeyen dalgalanmalara neden olmaktadır. Piyasalara olan güvenin üst düzeyde tutulması gereken bir ekonomik ortamda, finans sektöründe ortaya çıkabilecek bir güven bunalımı mal ve hizmet piyasalarında da büyük

bir krizi gündeme getirmektedir (Akmüt,2001:1). Çünkü güven azalması işletmelerin kredi kullanma maliyeti üzerinde baskıyı artıracaktır. Bu da işletmelerin mal ve hizmet üretimlerini güçleştirecektir.

Genel olarak mali başarısızlıklar, ülke kaynaklarının iyi kullanılmadığının bir göstergesidir. Özellikle gelişmekte olan ülkelere baktığımızda küçük işletmelerin yanında büyük işletmelerin de mali başarısızlığa uğradığı ve sonuçta iflas ettikleri görülür. Bu durum ise sosyo-ekonomik yönden birçok sorunu beraberinde getirmektedir.

Gerek ülke ekonomisinin içinde bulunduğu durumdan gerekse işletme yönetiminin kendisinden kaynaklanan mali başarısızlıklar; işletmenin mali yükümlülüklerini yerine getirememesi şeklinde de tanımlanabilir. Buradaki mali yükümlülükten kasıt işletmelerin vadesinde ödemelerini gerçekleştirememesidir.

1.1.Mali Başarısızlık Türleri

Yazında iki türlü mali başarısızlıktan söz edilmektedir. Bunlar;

- 1- Teknik başarısızlık (technically insolvency) ve
- 2- İflastır.

Teknik başarısızlık, işletmenin teknik likiditesini (ödeme gücünü) kaybetmesi ve vadesi gelen borçların ödenmemesi şeklinde tanımlanır (Gönenli, 1998:600). Bir işletmenin toplam varlıkları borçlarından fazla bile olsa, eğer vadeleri geldiğinde cari yükümlülüklerini yerine getiremiyor ise bu işletmenin teknik olarak başarısızlığa uğradığı kabul edilir (Dağlı,1994:129).

İflas, ülkeden ülkeye değişik şekilde tanımlanmaktadır. Örneğin Türkiye’de iflas, bir işletmenin borçlarını ödeyemeyecek duruma düşmesi olarak (İİK,md.179) tanımlanırken, İngiltere’de iflas ödemelerin durdurulmuş olması ile ifade edilmiş ve Altman mali başarısızlığı iflas olarak belirtip mali başarısızlığa uğramış işletmeleri yasal olarak iflas etmiş ya da iflas hükümlerine göre reorganizasyon verilmiş işletmeler olarak belirtmiştir (Altman,1971:3). İflasın sebepleri aşağıdaki şekilde belirtilebilir (Reen,1990:393-394):

- Gerçek kârlılıkta düşüş,
- Uygunsuz olarak sermayeyi çeşitli değerlere yatırma,
- Firmaların iç pazarına dış alım mallarının girmesi,
- Mali yapının kötüleşmesi,

- Pazarı kontroldeki zorluk,
- Esas sermayenin üstündeki işleri yapma,
- Sözleşme üzerindeki yetersiz mali kontrol,
- Çalışma sermayesi üzerindeki yetersiz kontrol,
- Gerçek ve potansiyel kayıpları elimine etmedeki başarısızlık.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi mali başarısızlık; işletmelerin borçlarını ödeme güçlüğünden başlayıp iflasla sona eren bir süreçtir. Ödeme güçlüğü uzun sürerse yani işletmedeki borçları ödeyemezlik durumu süreklilik arz ederse işletmeler elbette iflas etmek zorunda kalacaktır. Varlıklarının kayıtlı değeri borçlarından az olan işletmeler borçlarını ödeyemediğinden iflas talebinde bulunabilecektir

1.2. İşletmelerde Mali Başarısızlık Nedenleri

Mali başarısızlık nedenleri ile ilgili olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde, başarısızlık nedenlerinin işletme içinden ve işletme dışından kaynaklandığı görülmektedir (Argenti,1976:22; Akgüç,1987:743-744; Cemalcılar vd.,1985:33).

1.2.1. İşletme İçinden Kaynaklanan Mali Başarısızlık Nedenleri

İşletme içinden kaynaklanan mali başarısızlıklar (Mills and Robertson,1991:136; Cemalcılar vd.,1985:33).

- Yetersiz yönetim,
- Aşırı borçlanma,
- Yetersiz nakit akışı,
- Yetersiz işletme sermayesi,
- Bütçe kontrolünün olmayışı,
- Maliyet sisteminin olmayışı,

olarak sıralanabilir.

❖ *Yetersiz Yönetimden Kaynaklanan Başarısızlıklar*

İşletmelerin başarısız olma nedenleri ile ilgili araştırma sonuçlarına göre başarısızlıkta en önemli pay yönetimden kaynaklanmaktadır (Ceylan,1993:240; Argenti,1976:123). Eğer bir işletmenin yönetimi yetersiz ise özellikle o işletmede muhasebe bilgi sisteminin

ihmal edildiği düşünölmelidir. Muhasebe bilgi sistemi, işletmelerin dili olup, işletme faaliyetlerinin muhasebe yönünü yansıtır. Bu sistem ile işletmelerin faaliyetleri hakkında bilgi toplanır ve kaydedilir. Bu sayede planlama, kontrol ve karar vermek için gerekli olan bilgiler sağlanmış olur. Ayrıca işletme varlıklarının korunması ve kaynaklarının etkin kullanılması sağlanır.

Yetersiz yöneticilerin muhasebe bilgi sistemine gereken önemi vermemeleri, işletme yönetiminin planlamasını, kontrolünü ve değerlemesini iyi yapmamaları, üstesinden gelinemeyecek projelere eğilimli olmaları işletmeleri mali başarısızlığa iten etmenlerdendir.

İşletme yönetimi, hata yapmamak için üretilen mal ve hizmetlerin genel olarak talep edilen mal ve hizmetler olup olmadığını, diğer taraftan bu ürünlerin üretim ve dağıtımını ile ilgili faaliyetlerin finansmanını sürekli olarak denetim ve yönlendirme altında tutmak zorunluluğundadır. Bu amaçla yapılacak çalışmaların aksatılması, çalışma sonuçlarının gerektiği titizlikle değerlendirilmemesi çoğu kez mali güçlük haline düşülmesinin temel nedenlerini oluşturmaktadır (Gönenli,1988:600).

İşletmelerde çoğu yönetim hatasının da tek adamlı yönetimden, pasif yönetim kurulundan ve dengesiz iş bölümünden kaynaklandığı söylenebilir. İşletmelerde yönetim hatasından kaynaklanan ve mali başarısızlığa yol açan en önemli nedenler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

- İşletmenin satışlarının artırılmaması,
- İşletmenin giderlerinin aşırı yükselmesi,
- Alacakların zamanında tahsil edilememesi,
- Duran varlıklara aşırı yatırım yapılması,
- Sermayeden büyük işlere ve yapılamayacak projelere girişilmesi.

Yukarıda belirtilen nedenler işletmeleri nakit akışı sorunu ile karşı karşıya bırakmaktadır. Bu durum işletmede borç yükünün artmasına neden olarak işletmede ödeme gücünü kaybetme riskini ortaya çıkarabilmektedir.

❖ ***Aşırı Borçlanmadan Kaynaklanan Başarısızlıklar***

Borç, işletme dışından sağlanan fon kaynağıdır ve borcun vadesi ne kadar uzun olursa olsun vade sonunda faizi ile birlikte ödenmesi gerekir. Alınan borç iyi bir şekilde kullanılmadığı zaman işletmenin borçlanma ihtiyacı daha da artacak bu da faiz yükünü artıracaktır. Bu durum da işletmeleri pazar fırsatlarından alıkoyabilecektir. Çünkü faiz ödemeleri işletmenin likiditesini azaltacak ve işletmeyi ödeme güçlüğü ile karşı karşıya bırakacaktır.

İşletmelerin borçlanma yüzünden başarısızlığa uğramamaları için yapılması gereken, işletmenin sabit yükümlülüklerini karşılama kapasitesi ve gücünün analiz edilmesidir. İşletmenin gelecekteki yükümlülüklerini karşılama gücüne sahip olup olmadığının belirlenmesi oran analizi ve nakit akış analizi ile yapılabilir.

İşletme için en uygun borçlanma yapılmalı, üstesinden gelinemeyecek borçlanmalara gidilmemelidir. Ayrıca borçlanırken uygunluk, risk, maliyet, esneklik ve zamanlama kriterlerine de dikkat edilmelidir.

❖ ***Yetersiz Nakit Akışından Kaynaklanan Başarısızlıklar***

Nakit akışı özellikle faaliyet finansmanında söz konusudur. Çünkü işletme parasal giriş ve çıkışlarını sürekli olarak dengelediği sürece faaliyetlerini kesintisiz bir şekilde sürdürecektir. İşletmenin faaliyetlerini kesintisiz sürdürmesi ve nakit akışının korunması hem ortaklar hem de üçüncü kişiler tarafından arzulanır. Fakat işletme nakit akışını uzun süreli olarak kaybederse bu durum işletme faaliyetlerinin son bulmasına neden olur.

İşletmelerde nakit girişinin incelenmesi son derece önemlidir. Çünkü net nakit girişinin incelenmesi, bir yandan ilgili dönemin parasal akımlarını ve bu bağlamda iç finansal gücü gösterirken diğer yandan da işletmenin gelecekteki likiditesinin ölçülmesinde kullanılabilir (Fettahoğlu,2008:97).

İşletmelerde nakit akışının iyi belirlenmemesi işletmeleri olumsuz yönde etkiler. Bu olumsuzluklar aşağıdaki şekilde sıralanabilir (McLaney,1994:329).

- Kredi bulma olanaklarının zorlaşması,
- Faiz oranlarının artması,
- Nakit sıkıntısı yüzünden işletmelerin satıcılar karşısında ikinci sınıf müşteri muamelesi görmesi,
- Alış iskontosundan yararlanma imkanının ortadan kalkması,
- İşletmenin varlığının tehlikeye düşmesi.

❖ ***Yetersiz İşletme Sermayesinden Kaynaklanan Başarısızlıklar***

İşletmenin dönen varlıklarını veya kısa vadeli yatırımlarını gösteren işletme sermayesi, kârlılık ve likidite gibi işletme amaçlarını etkileyen ana faktörlerden biridir (Önal,1995:107). İşletmenin tam kapasite ile çalışması, üretimini kesintisiz sürdürmesi, yükümlülüklerini yerine getirerek likidite riskini azaltması, mali zorluklara düşmeden faaliyetlerini kârlı ve verimli yürütmesi yeterli işletme sermayesine sahip olması ile mümkündür.

İşletme sermayesinin yetersiz olması işletme için şu zorlukları doğurur.

➤ Yetersiz işletme sermayesi işletmelerin boş kapasite ile çalışmasına, üretimde aksamaya, siparişlerin zamanında teslim edilememesine ve maliyetlerin yükselmesine neden olmaktadır.

➤ Yetersiz işletme sermayesi, işletmenin süresi gelmiş yükümlülüklerini yerine getirememesine yol açmaktadır. Böyle bir durum işletmeleri önce teknik açıdan yükümlülüklerini yerine getiremez duruma düşürmekte, gerekli önlemler alınmadığı takdirde işletme sermayesi noksanı işletmenin nihai olarak tasfiyesine neden olmaktadır (Akgüç,1989:99).

➤ Yetersiz işletme sermayesi işletmenin piyasadaki itibarını ve değerini düşürecektir.

➤ Yetersiz işletme sermayesi, işletmelerin gelişme ve büyümeye yönelik bütçelerinin kısılmasına neden olacaktır.

❖ ***Bütçe Kontrolünün Olmayışından Kaynaklanan Başarısızlıklar***

Bütçe, işletme faaliyetlerinin planlaması ve kontrol edilmesidir. İşletme yöneticisinin görevi de işletme amaçlarını gerçekleştirecek şekilde işletme faaliyetlerini planlamak ve kontrol etmektir.

İşletmelerde verimliliğin ve kârlılığın gerçekleşmesinde önemli olan faaliyet öncesi ve faaliyet sonrası kontrolün yapılmasıdır. Faaliyet öncesi kontrol, işletme faaliyetlerini en uygun zamanda ve en uygun maliyetlerle gerçekleştirmeye çalışır. Faaliyet sonrası bütçe kontrolünün verimlilikle ilgisi olmayıp, kontrolden geçmiş faaliyetlerin verimliliğini değerlendirmek ve gelecek dönemde kontrolü gerçekleştirmek için yararlanılır (Koç Yalkın,1985:27).

İşletmelerde bütçeler aşağıdaki amaçları gerçekleştirebilmek için hazırlanıp kullanılmaktadır (Kartal vd.,2010:267; Haftacı,2010:99-100).

- ✓ Yıllık faaliyetlerin planlamasına yardımcı olabilmek,
- ✓ Beklentilerin resmi olarak ifade edilmesi nedeniyle bunların altında yatan varsayımları tanımlayabilmek,
- ✓ Farklı bölümlerdeki bölüm içi faaliyetlerin eşgüdümü(koordinasyonu) ve bölümler arasında uyumu sağlayabilmek,
- ✓ Amaçlara ulaşılabilmesi için alt kademe çalışanlarının diğer üretim öğeleri ile uyumlaştırılmasını sağlamak,
- ✓ Farklı bölüm yöneticilerine planları iletebilmek,
- ✓ Yöneticileri işletmenin amaçlarının başarılabilmesi yönünde güdüleyebilmek ve motive etmek,

- ✓ Faaliyetleri kontrol edebilmek,
- ✓ Yöneticilerin başarısını değerlendirebilmek.

Yukarıda belirtilenlerden de anlaşılacağı gibi işletmelerde bütçe ve kontrolünün olmayışı aşağıdaki sakıncaları doğurur:

- Beklentiler belirtilemeyeceğinden, işletmenin amaçlarına tam olarak ulaşması engellenir.
- Yönetimde mantıklı kararlar alınmaz.
- Bölümler arasında ve alt kademe çalışanlarının diğer üretim öğeleri ile uyumlaştırılması sağlanamaz.
- Faaliyetlerin dönemsel analizi ve değerlemesi yapılamayacağından verimliliğin tespit edilmesi güçleşir.

❖ *Maliyet Sisteminden Kaynaklanan Başarısızlıklar*

Maliyet sistemi, üretilen mal ve hizmetlerin maliyetlerini hesaplamaya yarayan bir tekniktir. Maliyet sistemi, maliyetlerin kapsam, nitelik ve hesaplanış şekli ile ilgili birtakım maliyet hesaplama yöntemlerinin bir arada kullanılmasından oluşur (Akdoğan,1995:38).

İşletmelerin rekabet gücünü etkileyen ekonomik ve teknolojik gelişmeler, maliyetleri doğru hesaplayabilen, kontrol eden ve en optimum seviyede tutan işletmelere yaşam şansı verirken, bunları yapmayan işletmelerin piyasadan çekilmesine ve dolayısıyla mali başarısızlıklarına sebep olmuştur. Maliyetleri doğru belirlemek aynı zamanda kaynakların etkin ve verimli kullanılmasını sağlarken diğer taraftan da rakiplere karşı bir üstünlük sağlama aracıdır. Bu ise işletmelerin kullandığı maliyet sistemi ile ilgilidir.

Maliyetlerin doğru hesaplanması aynı zamanda işletmelerin kâr planlaması ve kontrolü yanında üretim planlamasında da fayda sağlayacaktır. Bu faydanın sağlanması ancak işletmelerin kendilerine uygun ileri üretim ortamlarındaki maliyet sistemlerini kullanması ile daha da artacaktır.

1.2.2. İşletme Dışından Kaynaklanan Başarısızlık Nedenleri

İşletme dışı nedenlerden kaynaklanan mali başarısızlık nedenleri,

- Ekonomik,
- Politik ve
- Teknolojik

nedenler olarak sıralanabilir (Argenti,1976:22; Cemalcılar vd.,1985:33).

❖ ***Ekonomik Nedenlerden Kaynaklanan Başarısızlıklar***

Günümüzde globalleşme ile birlikte işletmelerin dışa açılmaları özellikle kur riski, faiz riski, likidite riski, kredi ve pazar risklerini ön plana çıkarmıştır. Bu riskleri iyi bir şekilde yönetebilmek işletmeler açısından önem taşımaktadır.

İşletmelerin başarısız olmasına neden olan ekonomik nedenlerden bazıları aşağıda sıralanmıştır (Altman,1971:23):

- Rekabet,
- İşletmenin kârlarındaki azalma,
- Halkın talebindeki azalma,
- Sermaye masrafları ve ödemelerdeki artışlar.

Ancak, işletmeleri ekonomik yönden başarısız kılan nedenler yalnızca bunlardan ibaret değildir. Bunların yanında; enflasyon, stagflasyon, dış ticaret uygulamaları ve faiz politikası da işletmelerin başarısını etkiler.

❖ ***Politik Nedenlerden Kaynaklanan Başarısızlıklar***

Hükümetlerin devlet müdahalesi ile ekonomik sistemi düzenlemesinden işletme faaliyetleri hem doğrudan hem de dolaylı yönden etkilenir. Örneğin, hükümetler işletmeleri zaman zaman destekler onlara vergi indirimini ve ucuz kredi sağlar hatta yabancı mallar karşısında yerli sanayiye koruyabilir. Bu amaçla ithalat yasağı ve gümrük vergisi gibi önlemler alabilir.

Fakat devletin, ithalatı serbest bırakma, belirli alanlara yatırım yapma, bazı faaliyet konularını kamulaştırma, işletmelere yapılan yardımları kesme vb. şeklinde işletmelerin aleyhine sayılabilecek uygulamaları da vardır.

❖ ***Teknolojik Nedenlerden Kaynaklanan Başarısızlıklar***

Teknoloji, üretim ve yönetimde emeğe dayalı sistemden makineye dayalı sisteme geçilerek yeni bilgi, teknik, araç-gereç ve makinelerin kullanılması sürecidir. Bu süreç işletmelerin sürekliliği ve etkin çalışmaları ile ilgilidir. Çünkü işletmelerin teknolojik yeniliklere önem vermeleri sayesinde toplumun istediği mal ve hizmetler daha kaliteli ve düşük maliyetle üretilir.

Fakat emek yoğun teknolojiden makine yoğun teknolojiye geçiş pahalıdır. Eğer işletme olarak teknoloji üretilmiyorsa satın alınmak zorunda kalınır. Bu da işletmeleri dışa bağımlı kılar. Ayrıca teknolojinin çok kısa sürede demode olması işletmeleri güç duruma sokar.

Yukarıda belirtilen tehlikeler yüzünden, mali gücü yetersiz olan işletmeler gerek işletme içindeki araştırma-geliştirme faaliyetlerine gerekse teknoloji satın almaya gereken önemi veremezler. Bu durum ise rakipleriyle mücadele edememelerine ve bir süre sonra piyasadan çekilerek iflas etmelerine neden olur.

2. Kriz Dönemlerinde Maliyetlerin Mali Başarısızlıktaki Rolü

Kriz dönemlerinde işletmelerin amaçlarına ulaşmasında maliyetlerin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Çünkü maliyetler işletme faaliyetlerini ölçmede, planlamada, yönetsel karar almada, rakiplerle rekabet etmede önemli bir etkidir. İşletmeler ürettiği mal ve hizmetin maliyetini ne kadar sağlıklı belirler ise başarı durumu da o kadar artar. Çünkü maliyetlerin doğru hesaplanması, maliyetleri dengeleyerek, bir yandan işletmenin amacı olan kârı sağlarken diğer yandan da hangi ürünlerin, hangi pazarda, hangi fiyatlarla satılması gerektiğini belirtmede işletme yönetimine yardımcı olacaktır. Böylece rakiplere karşı önemli bir rekabet avantajı elde edilmiş olunacaktır. Kaliteden ödün vermeden, maliyetlerini rakiplerinin seviyesine veya daha altına indirmeyi başaramayan işletmelerin faaliyetlerine devam etmeleri beklenemez.

Kriz dönemlerinde alacakları tahsil edememe, hammadde ve kredi bulmadaki zorluklar gibi maliyetleri artırıcı birçok olumsuz durumla karşı karşıya kalınabilir. Bu olumsuzluklardan etkilenmemek ise maliyetlerin azaltılması, gereksiz maliyetlerin elenmesi, gerekli maliyetlerin ise dengelenmesi ile olur. Gereksiz maliyetlerin elenmesindeki amaç, işletmenin ürettiği ürünlerin kalitesini ve piyasa değerini düşürmeden kaynakların en etkin kullanılması ve ortadan kaldırılacak faaliyetlerin saptanması ve bunların maliyetlerinde bir tasarruf sağlanmasıdır.

İşletmeler gereksiz maliyetleri elemek istiyorlarsa öncelikli olarak mal ve hizmet üretimi için yapılan maliyetleri üç kaleme ayırmalıdır. Bunlar (Baş ve Artar,1991:21);

1. Yok edilmesi gereken maliyet kalemleri,
2. Kaçınılabılır maliyet kalemleri,
3. Fayda yaratması nedeniyle fazlaştırılacak maliyet kalemleridir.

Burada yapılması gereken iş, yok edilmesi gereken maliyet kalemlerinden kurtulmak, kaçınılabılır maliyet kalemleri ile ilgili maliyet programları yapmak ve uygulamak, fayda yaratan maliyetlerin etkinliğini artırmaktır.

Eğer bir işletmede gereksiz maliyetlerin elenmesi isteniyorsa aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir (Elmacı,1990:29):

- Herhangi bir işlemin maliyetini azaltmak,
- Gereksiz ya da işletme amacına yararlı olmayan tüm faaliyetleri ortadan kaldırmak,
- Gerekli her faaliyetin etkinliğini artırmak,
- İş daha güvenli ve daha az yorucu bir şekilde yapmak,
- Verimliliği artırmak,
- Değişikliklere uyum gösterecek bir ortam yaratmak,
- Örgütü, sorun çözümlemede analitik yaklaşım konusunda bilinçlendirmek.

Maliyetlerin doğru hesaplanmasıyla birlikte, sağlıklı kararlar almak için geleneksel maliyet sistemleri yerine ileri üretim ortamlarını temsil eden maliyet sistemlerinin kullanılması, birçok işletmeyi mevcut durumlarından daha iyi duruma getirecektir.

3. Kriz Dönemlerinde Mali Başarısızlıktan Korunma

Kriz ister işletme içinden isterse işletme dışından kaynaklansın, işletmelerin dayanıklılık ve devamlılığını sürdürebilmesinde önemli bir süreçtir. Bu sürecin sorunsuz atlatılması öncelikle yönetimin krizi yönetme yeteneğine bağlıdır. Kriz dönemlerinde işletmeler mali başarısızlığa uğramak istemiyorlarsa yeterli bir yönetime sahip olmak zorundadır. Bu yeterli yönetim krizi önceden tahmin edip krizden kaynaklanan mali başarısızlığa engel olmak için erken uyarı sistemleri geliştirmelidir.

İşletme için kriz genel olarak bir üretim ve ürettiğini satamama sorunudur. Dolayısıyla kriz dönemlerinde üretim maliyeti önem arzeder. Kaliteden ödün vermeden maliyetleri azaltma bir üstünlüktür. Ayrıca ürettiğini satıp nakde çevirme ve işletmedeki nakit akışını sürekli kılma da önemli bir konudur. İşletmeler kriz dönemlerinde mali başarısızlığa uğramak istemiyorlarsa;

- Yeterli bir yönetime sahip olmalı,
- Yeterli nakit akışı sağlayabilmeli,
- Maliyet, üretim ve satışlarına dikkat etmeli,
- Mali kaynakları çok iyi seçmeli ve kullanabilmeli,
- Değişikliklere ve yeniliklere anında uyum sağlayabilmeli ve gerektiğinde küçülmeli veya bir başka işletme ile birleşebilmeli,

➤ Muhasebe bilgi sistemine gereken önem verilmeli ve muhasebe sinyallerini gözardı edilmemelidir.

Sonuç

Mali başarısızlık, mikro düzeyde işletmeler, makro düzeyde ise ulusal ekonomi açısından istenmeyen bir durumdur. Fakat zaman zaman işletmeler mali yönden başarısızlığa düşerler. Bu durum özellikle kriz dönemlerinde daha da artar.

İşletmeleri mali yönden başarısız kılan nedenler işletme içinden ve işletme dışından kaynaklanabilir. Genelde işletmeleri mali başarısızlığa uğratan en önemli işletme içi neden yönetim yetersizliği, işletme dışı neden ise ekonomik nedenlerdir. Fakat işletmeler yalnızca bu nedenlerden dolayı mali başarısızlığa uğramazlar. Bunların dışında birçok nedenden dolayı da mali yönden başarısız olurlar. Bunun için mali başarısızlıklar, pek çok faktörün birlikte ele alınmasını ve karşılıklı etkileşimlerinin incelenmesini gerektiren bir konudur.

Günümüz iş dünyasında çok hızlı değişimler olmaktadır. Özellikle şiddetli rekabet ortamı yalnızca başarılı işletmelere yaşam şansı verirken başarısız işletmeleri ise iflasa mahkum etmektedir. Bu rekabette maliyetlerin yeri tartışılmaz bir gerçektir. 1960'lı yıllarda rekabeti belirleyen en önemli etken üretim üstünlüğü iken, 1970'li yıllardan sonra maliyet üstünlüğü olmuştur. Bu yıllarda üretimlerini kaliteden ödün vermeden en düşük maliyetle gerçekleştiren işletmeler başarılı olurken yüksek maliyetler işletmelerin mali başarısızlığına neden olmuştur. O halde üretim maliyetleri ile mali başarısızlık arasında doğrusal bir ilişki vardır. Bu doğrusal ilişkinin ölçülmesinde maliyet sisteminin önemi büyüktür.

Bir işletmede kriz dönemlerinde, yönetimin yeterliliği, kaynak sağlanması ve kullanılmasındaki etkinlik ve kaliteden ödün vermeden maliyetleri asgarileştirme önem taşımaktadır. Çünkü işletmelerin bu dönemlerde, mali başarısızlığa uğramadan kârlılık ve yaşamlarını sürekli kılmaları;

- ✓ Örgüt geliştirmeye,
- ✓ Etkin bir muhasebe sistemine,
- ✓ Sağlam kaynak yapısına,
- ✓ Değişime ve yeniliklere açık olup, geleceğin öngörülebilmesine,
- ✓ Tüketicilerin isteklerini kaliteden ödün vermeden istenilen maliyet, zaman, miktar ve yerde üretmesine,

- ✓ Mal veya hizmete değer katmayan tüm faaliyetlerin elenmesine,
- ✓ Riskleri yönetme becerisine,
- ✓ Kriz dönemlerinde oluşabilecek tehditleri fırsatlara dönüştürebilmesine bağlıdır.

İşletmelerin mali başarısızlıklara uğramamaları işletmeleri ve ülkeleri sosyo-ekonomik maliyetlerden kurtaracaktır. Mali başarısızlıklar, işletmelerde doğrudan ve dolaylı giderlerin oluşmasına neden olur. Doğrudan giderler; iflas durumunda tasfiye giderleri, reorganizasyon durumunda ise reorganizasyon giderleridir. Dolaylı giderler ise; iflas sonucu artan kredi maliyetlerindeki artışın neden olduğu kârlardaki azalmadır.

Mali başarısızlıklar toplumsal ve ekonomik sorunlara neden olur. Şöyle ki; mali başarısızlık sonucunda istihdam sorunu ortaya çıkar ve mevcut işsizlere yeni işsizler eklenir. Diğer bir sorun da tasarruf sahipleri üzerine yaptığı olumsuz etkidir. İşletmelerin başarısız olmaları tasarruf-yatırım ilişkisini etkiler ve sonuçta yatırımların azalmasına neden olur. İflaslar bir yandan üretimin azalmasına neden olurken, diğer yandan da gelirin azalmasına neden olacaktır. Mali başarısızlıklar kredi kurumlarını da olumsuz etkileyecek, verilen kredinin geri dönmemesine neden olacaktır. Bu da kredi kurumlarının kaynaklarının iyi yönde kullanılmasını engelleyecektir.

İşletme iflasları makro düzeyde kamu maliyesini de olumsuz yönde etkileyecektir. Örneğin, işletmelerin iflasları sonucunda vergi gelirlerinde azalma olacak bu da ülke ekonomisini olumsuz etkileyecektir. Ayrıca ülkelerin uyguladıkları makro-ekonomik politikalar ile işletmelerin mali başarısızlıkları arasında neden-sonuç ilişkisi de vardır. Makro-ekonomik düzeyde yaşanan krizler işletmeleri mali başarısızlıklara iterken, işletme yönetimlerinin verimlilik ve rekabetçilikten uzak ve maliyetlere gereken önemi göstermeyen yapıları da işletme iflaslarına ve sonuçta reel sektörde krizlerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşıldığı üzere, kriz dönemlerinde işletmelerin mali başarısızlığa düşmemeleri, işletme içinden ve dışından kaynaklanan mali başarısızlık nedenlerinin doğru tespit edilmesi ve gerekli önlemlerin alınması ile mümkündür.

Kaynakça

Akdoğan, Nalan (1995), **Tekdüzen Muhasebe Sisteminde Maliyet Muhasebesi Uygulamaları**, Ankara.

- Akmut, Özdemir (2001), "Kriz Dönemlerinde İşletmelerin Karşılaştıkları Finansal Sorunlar ve Risk Yönetimi", **İşveren Dergisi**, Mayıs,2001.
- Altman, Edvard (1971), **Bankruptcy In America**, D.C. Heath and Company, Lexington.
- Akgüç, Öztin (1987), **Finansal Yönetim**, Muhasebe Enstitüsü Yayını, No:56, İstanbul.
- Argenti, John (1976), **Corporate Collapse**, Published by McGraw-Hill Book Company Limited, U.K.
- Baş, Melih ve Artar, Ayhan (1991), "İşletmelerde Verimlilik Denetimi", **Verimlilik Dergisi**, MPM Yayınları, No:435, Ankara.
- Cemalcılar İlhan vd.(1985), **İşletmecilik Bilgisi**, İşitme Özürlü Çocuklar Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayınları, No:3, Eskişehir.
- Ceylan, Ali(1993), **İşletmelerde Finansal Yönetim**, Ekin Kitabevi Yayınları, No.14, Bursa.
- Dağlı, Hüseyin (1994), "İşletme Başarısızlıkları ve Alınması Gerekli Önlemler", **Verimlilik Dergisi**, MPM Yayınları, Sayı:1, Ankara.
- Elmacı, Orhan (1990), **İmalat Endüstri İşletmelerinde Maliyet Azaltımı ve Bir Uygulama**, Anadolu Üniversitesi Yayını, No:378, Eskişehir.
- Fettahoğlu, Abdurrahman (2008), **İşletme Finansmanı**, İzmit.
- Gönenli, Atilla (1988), **Finansal Yönetim**, İstanbul Üniversitesi Yayınları, No:3463, İstanbul.
- Haftacı, Vasfi (2010), **Yönetim Muhasebesi**, Umuttepe Yayınları, Genişletilmiş ve Gözden Geçirilmiş 4.Baskı, Kocaeli.
- Kartal, Ali vd. (2010), **Maliyet Muhasebesi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Yayın No:1542, Eskişehir.
- Mclaney, E. (1994), **Busines Finance For Decision Makers**, Pitman Publishing, Singapore.
- Mills,W.Roger and Robertson, John (1991), **Fundamentals of Managerial Accounting and Finance**, Published by Mears Business Associates Limited, Leachlade.
- Önal, B. Yıldırım (1995), "Çalışma Sermayesi Yönetimi, Kriz Dönemlerinde

Çalışma Sermayesi Yönetimine Dinamik Yaklaşım", **Verimlilik Dergisi**, MPM Yayınları, Sayı:4, Ankara.

Reen, Bill (1990), **Finansal Analysis**, Prentice Hall, U.K.

Sönmez, Mustafa (2002), **100 Göstergede Kriz ve Yoksullaşma**, İletişim Yayıncılık, İstanbul.

TÜİK (2008), Haber Bülteni, Sayı:179, 14 Kasım 2008.

Koç Yalkın, Yüksel (1985), **Yönetim Aracı Olarak İşletme Bütçeleri**, Ankara.

İKK, No:2004, Tarih 19.6.1932

Zaman Gazetesi (22.2.2011)